
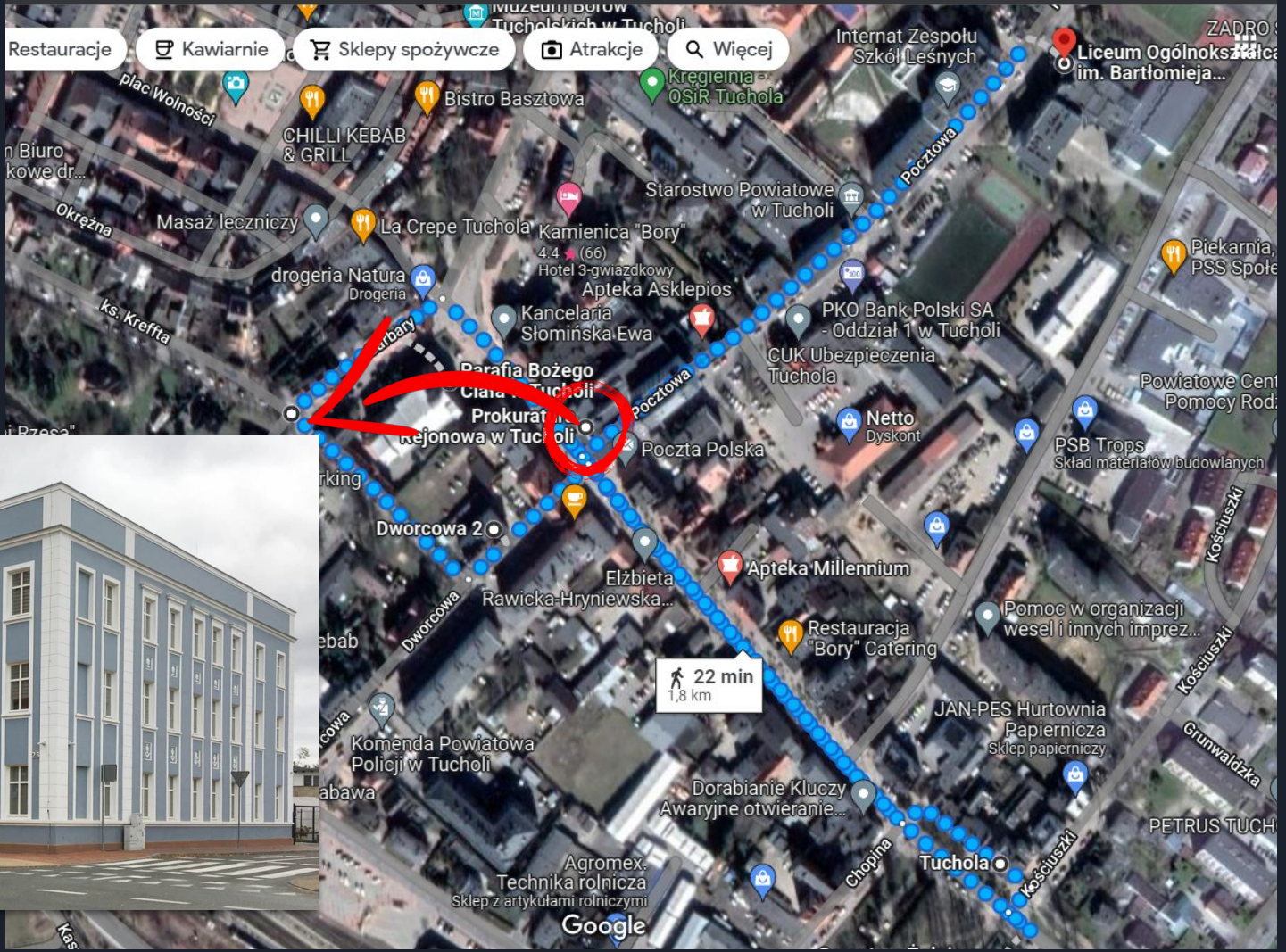

Mapa terroru tucholskiego

dr Paweł Redlarski

TERROR - stosowanie przemocy, gwałtu, ucisku, okrucieństwa w celu zastraszenia i zniszczenia przeciwnika. Państwa totalitarne ponadto przeprowadzały masowe egzekucje, deportacje, osadzały w obozach koncentracyjnych.

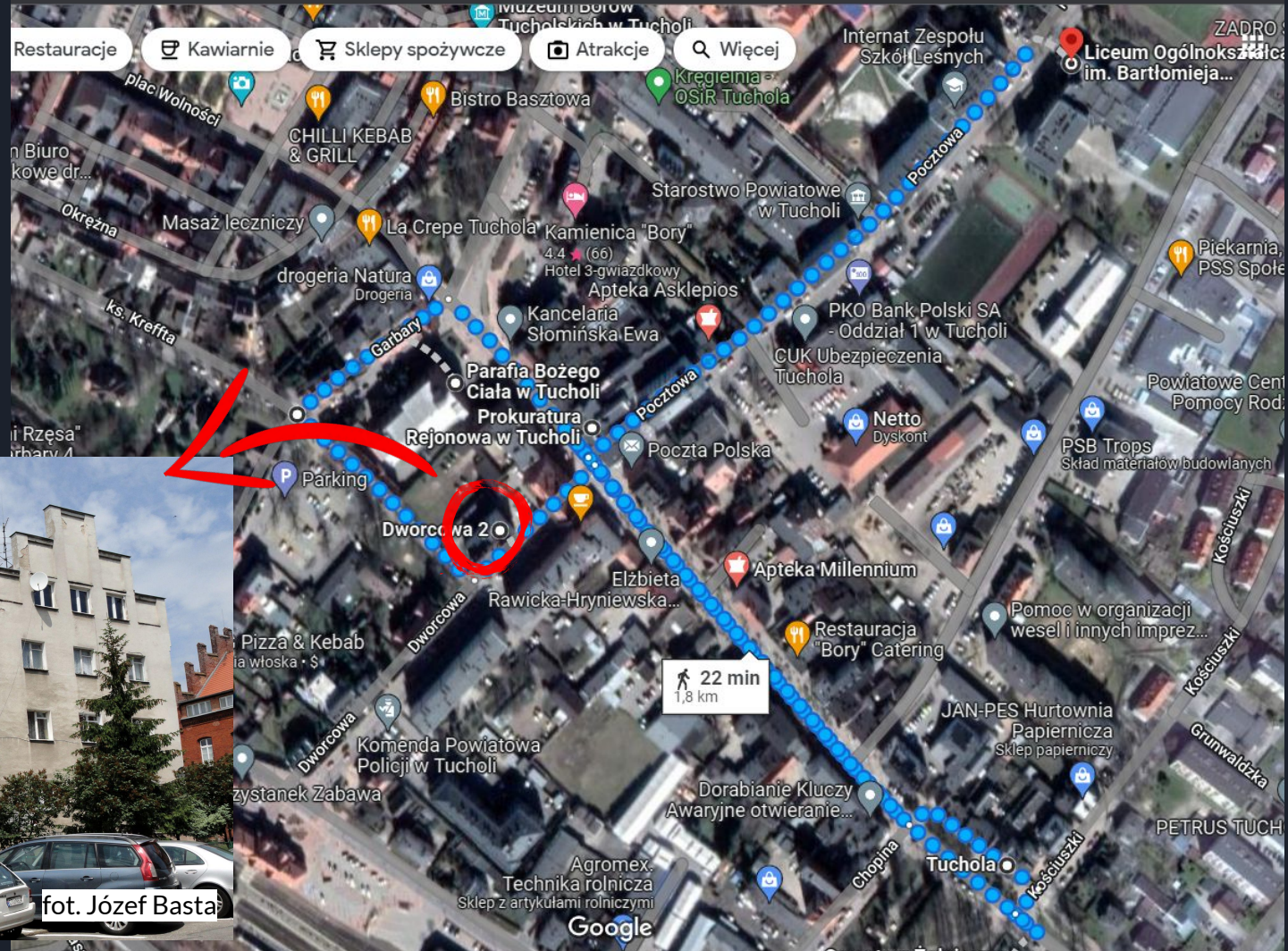
Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Tucholi

fot. www.weekedfm.pl

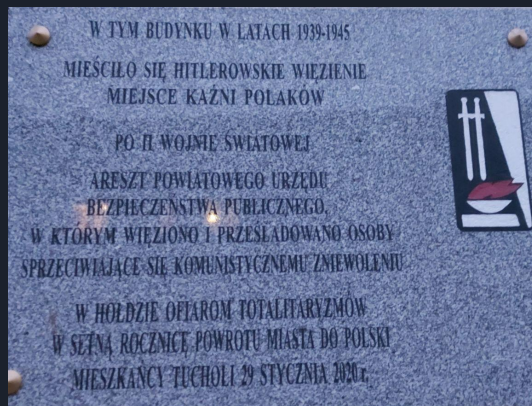
Siedziba Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Budynek został zajęty przez grupę operacyjną UB już 17 lutego 1945 r. - trzy dni po zajęciu miasta. Kierownikiem grupy był Białorusin por. Jan Białokozowicz. W 1945 r. w powiecie tucholskim działało 130 informatorów. Do 1948 r. ich liczba wzrosła do 182, przy czym 132 współpracowało dobrowolnie. Spośród nich 150 osób było pracownikami instytucji państwowych lub samorządowych. Tworzyli tzw. lokalną elitę.

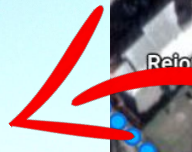
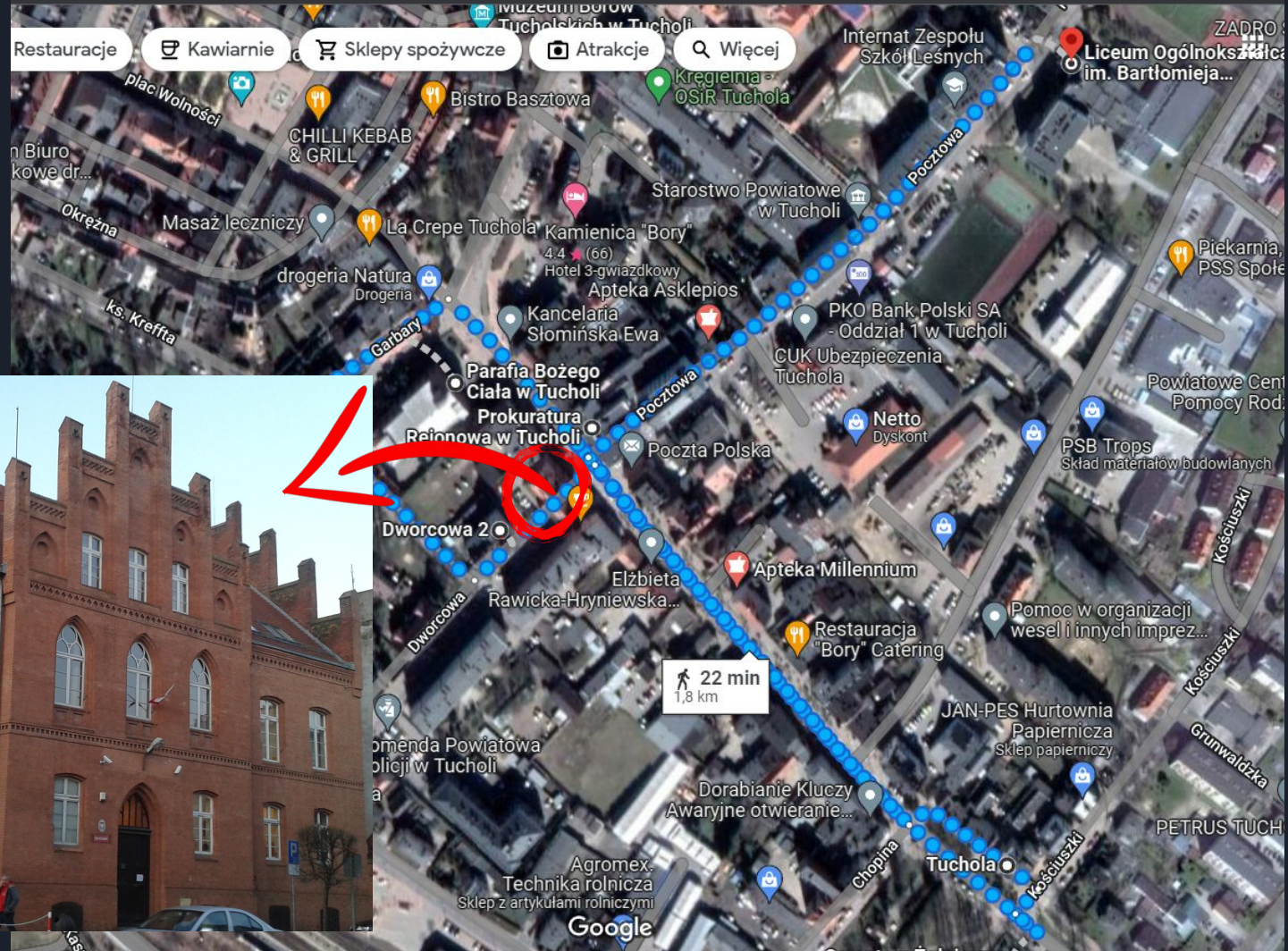
Do 2015 r. Komenda Powiatowa Policji w Tucholi. Obecnie siedziba Prokuratury Rejonowej w Tucholi.

Więzienie urzędu bezpieczeństwa

Więzienie przy dawnym Sądzie Grodzkim. Powstało w 1869 r. W trakcie II wojny światowej przetrzymywano w nim Polaków, część z nich została rozstrzelana w Rudzkim Moście. Na schodach więzienia w październiku 1939 r. został zastrzelony Paweł Pawelski. Więzienie mogło pomieścić 100 osób. W piwnicy znajdowały się 2 karcery, kuchnia, pralnia i pomieszczenie na opał. Na parterze 4 cele więzienne, na I piętrze - 12 cel, a na II piętrze - 4 cele. Cele ogrzewane były piecami kaflowymi. W budynku znajdowały się dwa pokoje dla referenta śledczego. W latach 1945-1956 PUBP w Tucholi aresztował 700 osób.

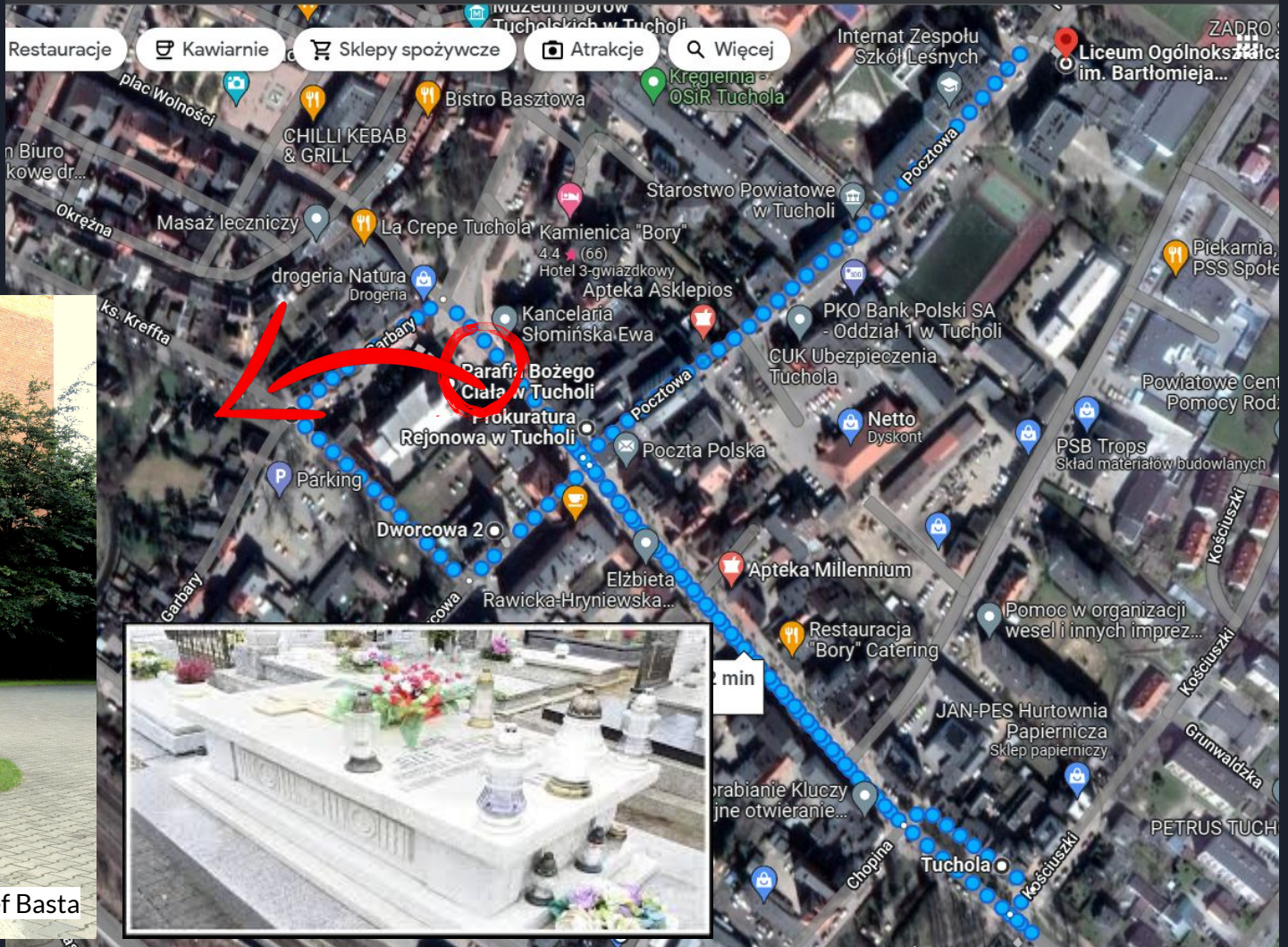

Budynek sądu od 1869 r.

W Tucholi przeprowadzono 3 procesy pokazowe z ramienia Wojskowego Sądu Rejonowego w Bydgoszczy

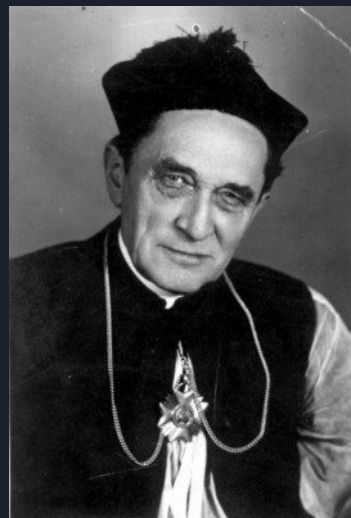
1. sądzono Bolesława Pałubickiego "Zawiszę" oraz Jana Karnowskiego (PSL) i Franciszka Lindę (PSL) działalność w 1946 r. na terenie powiatu tucholskiego w nielegalnej organizacji dowodzonej przez Władysława Halińskiego, ps. „Mały”, tj. o przestępstwo z art. 86 § kkwp
2. sądzono Stanisława Szabata "Wir" i 10 podejrzanych za współpracę z "Łupaszka"
3. sądzono Józefa Kapiszkę i Józefa Landmessera (PSL) i 8 podejrzanych o niepowiadomienie odpowiednich organów bezpieczeństwa i udzielanie pomocy, ukrywającym się w lasach lutomskich w pow. chojnickim, oddziałom NSZ pod dowództwem "Małego", tj. o przestępstwa z art. 18 § 1 Dekretu z dn. 13-06-1946 r.

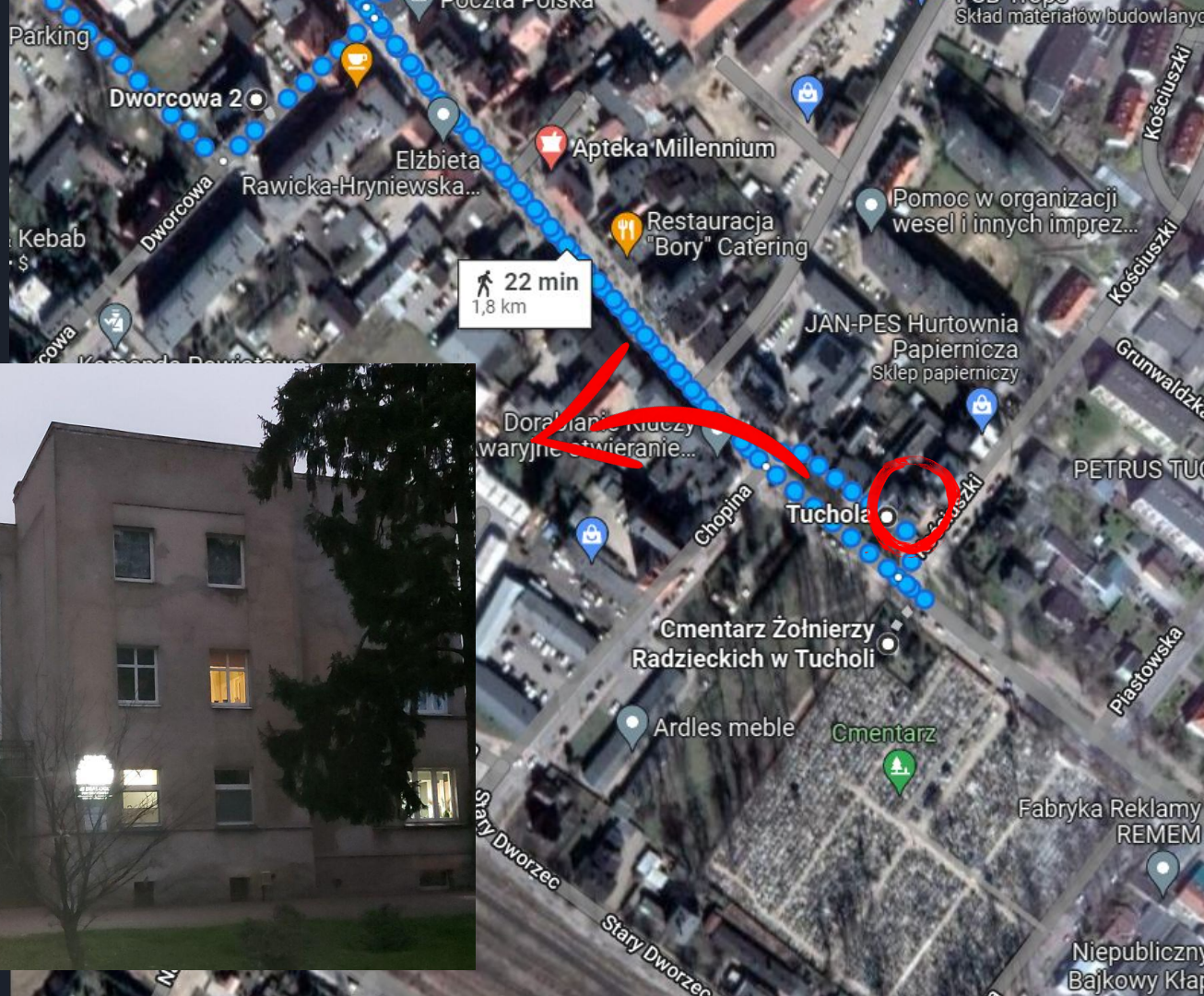
fort. Józef Basta

Pomnik ks. gen. Józefa Wryczy

ks. gen. Józef Wrycza - ps. „Rawycz”, „Delta”, „Śmiały”; działacz niepodległościowy, społeczny, polityczny (endek). W trakcie II wojny światowej przywódca konspiracyjnych organizacji Wojskowa Organizacja Niepodległościowa i Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”. Po 1945 r. sprzeciwiał się sowietyzacji Pomorza, wspierał Dywizję Pomorską AK Delegatury Sił zbrojnych. Cały czas był obserwowany i nękany przez UB, KBW, MO. W 1948 r. przeniesiono go do Tucholi, gdzie pełnił obowiązki dziekana. Został mianowany kanonikiem honorowym kapituły chełmińskiej. Bojkotował zarządzenia władz, krytykował władzę i siłą narzucony ustrój. w Tucholi jego inwigilację prowadził TW „Korona” - organista Lucjan Bukowski. Zmarł 4 grudnia 1961 r. został pochowany na tucholskim cmentarzu. Jego pogrzeb był okazją do manifestacji patriotycznej. Jego nagrobek wykonał Paweł Szyling (wspominał o tym publicznie w 2016 r.), który był tajnym współpracownikiem bezpieki.

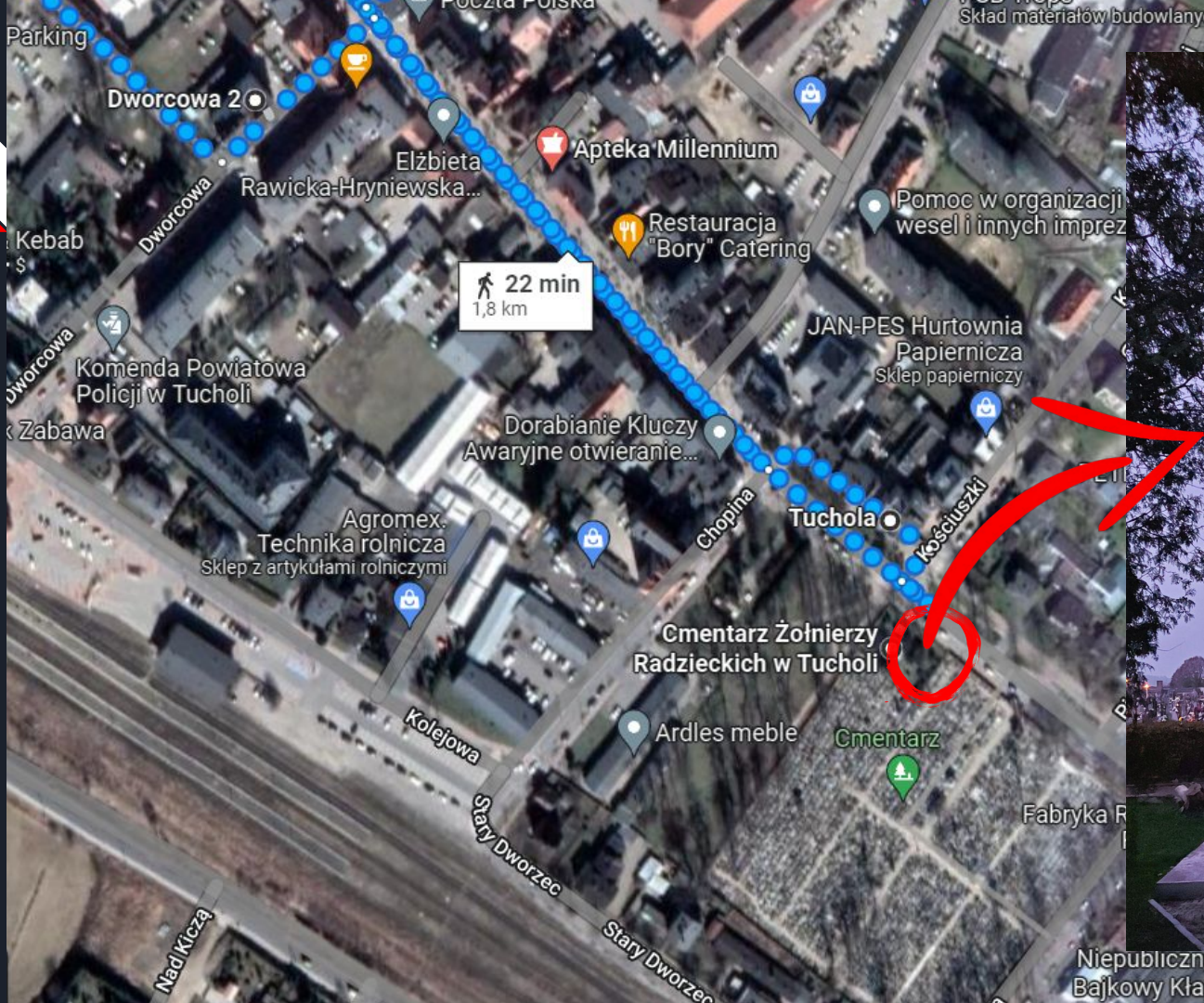

Kamienica z apartamentami mieszkalnymi pracowników PUBP w Tucholi

W budynku przy dzisiejszej ul. Świeckiej 53 mieszkali pracownicy UB.

Na parterze mogły mieszkać 2 rodziny, na I piętrze jedna, na II piętrze 2 rodziny. Ze względu na częste ruchy kadrowe w PUBP w Tucholi dochodziło do równie częstej rotacji lokatorów.

Niepubliczny
Bajkowy Kłaj

Cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej

Na cmentarzu spoczywają żołnierze Armii Czerwonej (2303 osoby) z oddziałów 49 Armii gen. A. Griszina z 2 Frontu Białoruskiego biorący udział w ofensywie na terenie powiatu tucholskiego w lutym 1945 r. Po wyzwoleniu od Niemców rozpoczęło się zniewolenie i terror. Morderstwa, rabunki, a szczególnie gwałty – były zjawiskiem masowym. W głąb Sowietów do pracy niewolniczej wywieziono 969 mieszkańców powiatu tucholskiego. Wśród nich mojego pradziadka Romana Wegnera. Ze Stobna, w którym miał gospodarstwo wywieziono 22 osoby w sile wieku.

Corocznie 15 lutego składano pod nim wiązanki, ale zaprzestano tego. W 2022 r. lokalni działacze Lewicy złożyli przy nim wiązanki, ale także nieco dalej przy mauzoleum pomordowanych w Rudzkim Moście.

Wyprawdzali konie ze stajni, wyprzęgali swoje przyprzęgali nasze, zabrali i nasze i swoje. Krowy spędzano na podwórze przy szkole, trzymano je tam jakiś czas, a potem gdzieś pognano. nie wszystkie nam zabrano, ale później trzeba było jeszcze codziennie jedną oddać, tak że z dwunastu dojrzałych krów zostały nam dwie. Pod spichrz podjeżdżały samochody, ładowano na nie nasze zboże.

Roman Wegner i inni po aresztowaniu przez ACz lub NKWD przeszli do Tucholi, stamtąd do Kęsowa, a następnie do Koronowa. Został skierowany do Torunia, skąd wywieziono ich pociągami do Dyneburga (Dźwińsk) na Łotwie. Wrócił we wrześniu 1945 r.

Szkielet obciągnięty skórą. Matka gotowała mu kleiki. Powoli doszedł do siebie.

Ci, którzy wrócili, byli zastraszeni. Bali się mówić. Wkrótce przyszły czasy, które pogłębiły milczenie. [...] Za ileś kilogramów zboża, których nie oddał w terminie, trafił do aresztu. Miał proces pokazowy, siedział. Podwórko zarosło chwastami. U niego, ongiś pierwszego gospodarza we wsi.

cyt. za Janke S., Szcześniak E., *Kolce syberyjskiej róży*, Gdańsk 1990

Kapliczka w ogrodzie pod adresem Stobno 7 (gmina Tuchola) zbudowana w 1948 r. w dowód wdzięczności za przetrwanie okupacji i szczęśliwy powrót Romana Wegnera z dźwińskiej twierdzy.

Bibliografia

Golon M., *Polityka radzieckich władz wojskowych i policyjnych na Pomorzu Nadwiślańskim w latach 1945-1947*, Toruń 2001

Janke S., Szcześniak E., *Kolce syberyjskiej róży*, Gdańsk 1990

Tuchola od pradziejów do współczesności, red. J. Szwanowski, W. Jastrzębski, Tuchola-Bydgoszcz 2010

Węsierski A., *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Tucholi 1945-1954. Powstanie, struktura, kadry*, t. 1, Toruń 2018